

MÜHENDİSLİKTE ETİK

Aslıhan Ulutaş

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ JEOGENÇ, İZMİR

"Kişinin yaşantısını, insanın değerinin ve etik değerlerin bilgisinden kaynaklanan bir inancı benimsiyorsa, ancak o zaman yaşantısı bir etik yaşantıdır."

ETİK

Etik, köken olarak Grek dilinde "karakter" anlamına gelen "ethos" sözcüğünden "ethics" diye türetilmiş ve etik olarak kavramlaştırılmıştır.

Etik, pratik felsefenin bir konusudur. Pratik, çünkü insanların nasıl davranmaları gerektiğiyle ilgili somut ve kanıtsal bilgiler sunar, iyi ve kötü davranış nedir? İyi veya kötü nedir? Bu sorular kulağa biraz teorik gelebilir ama sık sık karar vermek zorunda kaldığımız durumlara karşılaşırsınız. Yolda bulduğumuz bir cüzdan bizde kalabilir mi, yoksa kayıp bürosu veya karakola mı bırakmalıyız? izin almadan arkadaşımızın kalemini kullanabilir miyiz?

MÜHENDİSLİK ETİĞİ TARİHİ

Etik düşünceler mühendisliğin bir meslek alanı olması ile başlamıştır. 19. yy sonlarında meslek toplulukları mesleki etik ilkelerini oluşturmuşlardır. Mühendislik etiği çok dar anlamda anlaşıldı. Mühendislik etiği halen çok yenidir. Yasal veya tıp gibi alanlarda da etik tartışmaları henüz çok yenidir. Mühendislik etiği 1970'lerin sonunda bir okul disiplini olarak kabul edildi. 1980 li yıllarda projelerde daha açık olarak tanımlandı ve disiplinler arası bir olgu olarak kavramlaştı. Bir Mühendisin tasarım sırasındaki kararı yüzlerce yaşamı etkileyecek sonuçlara yolaçabilir. Mühendislik ürünleri ölüm ile yaşam arasında farkları ortaya koyan sorumluluk sahibi kişisel yaratıcılıktan ibarettir. Mühendislik etiği, yaratıcı faaliyetin ahlaki ilkelerini inceleyen bir disiplindir.

Dünya Mühendisler Birliği'nin 5 Ekim 1977'de yapılan toplantısında mühendislik etiğini şöyle belirtmiştir.

Temel ilke;

Mühendisler, mühendislik mesleğinin, doğruluğunu, onurunu ve değerini, insanların rahat yaşaması için bilgi ve becerilerini kullanarak, dürüst ve tarafsız olarak halka ve kendi işlerine sadakatla hizmet ederek, mühendislik mesleğinin niteliğini ve prestijini arttırarak, kendi disiplinlerinin mesleki ve teknik prestijini arttırmaya çalışarak yükseltir ve geliştirirler.

MÜHENDİSLİK ETİĞİ İLKELERİ

- Mühendisler, mesleki görevlerini yerine getirirken, toplumun güvenliğini, sağlığını ve refahını önde tutacaklardır.
- Mühendisler toplum yaşamının güvenliğini, sağlığını ve refahını; yapıları ve makinaları vs. mühendislik kurallarına, kararlarına uygun tasarlamak zorunda olduklarını bilmelidir ve tasarımlarını belirlenmiş standartlara uygun olacak şekilde yapmalıdırlar.
- Mühendisler sorumlu oldukları sistemlerin kullanım biçimlerini halkın anlayacağı dilde açıklamalıdır. Halkın sağlığını tehdit edebilecek bulguları tespit ettiklerinde bağlı buldukları şirketi bilgilendirmeli ve halkın tarafında olmalıdır.
- Mühendisler, diğer kişilere veya firmalara tasarım güvenilirliği ilkelerinin her hangi bir maddesinin ihlalinde olabileceklerin bilgisini veya nedenlerini bilgilendirmek zorundadır.
- Mühendisler üretim veya üretim sistemlerinin kontrolü yapılmamış veya güvenilirliği sağlanmamış, ise veya tasarım onu kullanan halka zarar verecek ise bu durumu yetkiliye bildirmek zorundadır.
- Mühendisler, üretim veya sistemin güvenliğini ve performansını etkileyecek değişimlerin veya düzenlemelerin onayını vermeyecektir.
- Mühendisler, topluma ilişkin olaylarda yapıcı hizmet olanaklarını arayacaklar veya düzenlemelerin onayını vermeyecektir.
- Mühendisler her işlerinde toplumun güvenliğini ve esenliğini düşünerek tasarım yapacaklardır.
- Mühendisler, yaşamın kalitesini arttırmak için çevreyi iyileştirmelidir.
- Mühendisler, sadece kendi uzmanlık alanlarındaki hizmetleri vermelidir.
- Mühendisler, mühendisliği içeren bir özel teknik alanda eğitim veya deneyle kazanmış oldukları mühendislik etkinliklerini yerine getirmeyi üstleneceklerdir.
- Mühendisler, kendi ihtisas alanlarının dışında eğitim ve deneyim gerektiren bir etkinliği kabul edebilirler fakat projenin kendi uzmanlık sınırına kadar çalışmalıdırlar. Projenin aşamalarında uzmanlarla işbirliği, onlara danışma veya onlardan yararlanma sağlanmalıdır.
- Mühendisler, kendi uzmanlık alanları dışında veya doğrudan kendilerinin kontrolü altında hazırlanmamış herhangi bir mühendislik planı, projesi veya belgeyi imzalamayacaklardır.
- Mühendisler, yalnızca objektif gerçek ve resmi raporlar yayınlayacaklardır.
- Mühendisler resmi bilgilerini yaymaya ve Mühendislik başarılarının yanlış anlaşılmasını önlemeye gayret edeceklerdir.
- Mühendisler tüm mesleki raporlarda, beyanatlarda ve şahitliklerde tamamen objektif ve gerçekçi olacaklardır.
- Mühendisler herhangi bir mahkeme veya komisyonda teknik şahitlik yapıyorlarsa; görüşlerini kendilerini ilgilendiren yeterli doğru tam ve teknik bilgileri oldukları konularda yapmalıdırlar.
- Mühendisler, herhangi bir gruba veya gruplara ödeme veya uyumlarını söz konusu olduğu Mühendislik konularında, kesin kanaate varmadıkları sürece grup veya gruplara ait kişilerin kimliklerini açıklayarak beyanat veya tartışma yapamazlar.
- Mühendisler, kendi değerlerini arttırmak için mesleğinin onurunu ve dürüstlüğünün tehlikeye atacak her adımdan uzak durmalıdırlar.

Mühendisler, mesleki konularda çatışmalardan kaçınacaklardır.

Mühendisler, bir inşaatın kontrolünü yaparken tarafsız olarak gerçeği savunacaklardır.

- Mühendisler, hizmetlerinin geçerliliği konusunda mesleki itibarlarını oluşturacak ve kimseyle haksız rekabete girmeyeceklerdir.
- Mühendisler, mühendisliğin dışındaki iş birliklerini, üyeliklerini etik olmayan etkinlikte paravan olarak kullanmayacaklardır.

ETİK TEORİLERİ

Yararcılık, Faydacılık: Bu teoriye göre en fazla insana en iyi olanı üretmek.

Görev teorileri: Evrensel olarak tüm insanlar için görevini yerine getirme kuralıdır.

Hakların teorileri: Etkilenmiş her bireyin insan haklarına saygılı olmak.

iyilik veya fazilet teorileri: İyilik toplumsal iyileri başarmayı mümkün kılan kişiliğin kaliteleridir.

ETİK YAŞAMIN ÖNEMİ

- Etik ahlak üretmez ahlak üzerine konuşur.
- Etik olmayan düşünce yoktur, etik olmayan davranış vardır.
- Etik kişiyi eylem yapmaya zorlamaz, sadece yapılacak eyleme ahlaki açıdan yardımcı olur.
- Özgürlük sadece iyi olanı yapmak değil, kötü olanı yapmamak da özgürlüktür...

AHLAK

İnsanın iyi ve kötü olarak vasıflandırmasına yol açan manevi nitelikli huylara ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlara "ahlak" denir.

"Her ne kadar etik ve ahlak farklı kavramlar gibi gözükse de aslında bunlar iç içe kavramlardır."

Ahlak bir inanç ve düşünce sistemidir, maddi bir varlığı olmadığı için bazı kesimler tarafından bu tarz inançlara önem vermenin yanlış olduğu söylenir. Fakat insanları bir arada tutan bağlar manevi bağlardır.

ETİK VE AHLAK ARASINDAKİ FARKLAR NELERDİR?

Ahlak, içinde yaşadığımız topluma göre değişir ve genelde çoğunluk tarafından herhangi bir gerekçe gösterilemeden doğru kabul edilen değerlerin ve düşüncelerin toplamıdır. "Doğru" olduğu hissedilenler ahlaka uygun olarak kabul edilir. Ve bu durum toplumdan topluma farklılık gösterir. Buna karşılık etik, kuralları mantıklı olarak yorumlamaya çalışır. Etiği, ahlakın üzerinde yeniden düşünme olarak tanımlamak da mümkün. Bilimde ve hukuk sisteminde sadece mantıklı açıklamalar bulunduğu için de biyoahlak değil sadece biyoetik vardır. Aynı zamanda etik için; toplumda bireylerin uyum içerisinde yaşaması için belirlenmiş, oluşturulmuş yazılı olmayan kurallar bütünüdür. Kanunun bittiği yerde etik başlar. Bazen de kanuni olan şeyler etik olmayabilir.

SONUÇ

iyi birer mühendis olabilmemiz için mühendislik temelini iyi oluşturmamız gerekiyor. Bunun için aynı eğitimin verildiği tüm okullarda uygulanan sistem aynı olmalıdır. Yani eğitimde kalite olmalı fakat kalite farkı olmamalıdır. Mühendislik öğrencilerinin başına düşen eğitimci sayısı fazla olmalıdır. Eğitim sistemi ezbercilikten kurtulmalı ve deneysel koşullarla desteklenmelidir. Laboratuvar imkanları arttırılmalıdır. Öğrencilere bir problemi kendi başına çözebilme, yenilik yapabilme becerisi kazandırılmalıdır.

Tüm bunların gerçekleştirilmesi için eğitimcilerle ücret konusunda gelişme sunulmalıdır ki eğitimci olabilme yeteneğine sahip kişiler sosyal yaşamları gereği ücreti yüksek olan iş alanlarına kaymasınlar. Her meslek dalına göre yapılan işleri denetleyici bir kurum kurulmalıdır. Etik değerlerinin yerleşmesi ve uygulanması hukuki olduğu kadar kültürel ve toplumsal bir değişime de ihtiyaç duymaktadır. Kanunların bittiği yerde etik başlar fakat bazen kanuni olan şeyler de etik olmayabilir. Ülkemizde etik sorunu gereği ortaya çıkan yolsuzluk konusuna dikkat çekersek bu sorunun altında yatan ana nedenin devletin sorgulanamaz olması, yani hesap verme sorumluluğu ve şeffaflık gibi değerlerin eksikliği olduğunu bize düşündürür.

Refahımız ve güvenliğimiz üzerinde mühendisliğin bu denli etkisine rağmen biz onu kişisel olmayan bir kurumsallaşma şekli olarak görüyoruz.

Mühendislik etiği kişisel karar verme ve sorumluluğa odaklı olduğunu mu yoksa sadece değerlendirici olması nedeniyle genel bir öneme sahiptir?

"Toplumdaki herkes yaptığımızı görüyormuş gibi davranmalıyız."

KAYNAKLAR

EROL GÜNGÖR Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak

www.ins.itu.edu.tr

www.sozluk.org.tr

www.ari.com.tr